

KÜRESEL ENDİŐE

Yaşar KAYA*
Mustafa TALAS**

ÖZET

Bu alıŐma küreselleşme sürecini arkaplam, doğurduğu soru ve sorunları ile irdelemeyi amaçlamaktadır.

Özellikle son on yıldır kültür, iletişim ve finans alanlarında belirgin görüntüleri ile küreselleşme, sosyolojik anlamda yoğun soru ve sorunları beraberinde taşımaktadır. Egemenlik milli devlet ve milli kültürlerin geleceği, medeniyetin karşılaşabileceği sorunlar üzerindeki tartışmalara her geçen gün yenileri eklenmektedir. AlıŐılagelen kalıpları dıŐında küresel hayatın taşıdığı belirsizlikler umutların yanında endiŐeyi de beslemektedir.

Anahtar Kelimeler: Küreselleşme, Liberalizasyon, Milli Kültür, Milli Devlet, Uluslararasılaşma.

ABSTRACT

The aim of this study is to analyse the background of globalization, the problems and questions which resulted from it.

Especially in last decade the appearance of globalization in the areas such as culture, communication and finance, brought into agenda many questionmarks and problems in terms of sociology. Many new questions are being added to the debates relating to sovereignty, the future of national culture and nation-state, the problems that civilization will face and so on. It should be stressed that the uncertainties that the globalization contains feed-up hopes as well as anxieties.

Key Words: Globalization, Liberalization, National Culture, Nation-State, Internationalisation.

---

* Yrd.Doç.Dr., İnönü Üniversitesi Fen- Edebiyat Fakültesi ,Sosyoloji Bölümü.

** ArŐ.Gör., İnönü Üniversitesi , Fen- Edebiyat Fakültesi ,Sosyoloji Bölümü.

GİRİŞ

90'lı yılların başlarından itibaren dünyanın yaşamakta olduğu süreci küreselleşme ile ifade etmekte uzlaşmaya varıldığı görülüyor. Karşılaşılan ekonomik, sosyal ya da siyasal her yeni olgu küreselleşme ile ilişkilendirilerek izah ediliyor. Ne var ki, bu uzlaşma sürecin neyi ifade ettiği, neler vaat ettiği, muhtemel sonuçların ne olabileceği tartışmalarında bozuluyor. Bu durum sosyal bilimciler için yadırgatıcı değildir. Çünkü, her sosyal olgu gibi küreselleşme hakkındaki değerlendirmeler de çoğu zaman ideoloji odaklıdır. Sürece ilişkin tavırlar, aynı zamanda ideolojik değer yüklü duruşları içerirler.

Taraftarı ve karşıtıyla herkesi meşgul eden küreselleşme tartışmalarının başlangıç noktasını genellikle dış ticaretin ve yabancı sermayenin son yirmi küsur yılda hızla artışı, çok uluslu şirketlerin üretim faaliyetlerinin yaygınlaşması ve dünya ekonomisinin belirleyici aktörü durumuna gelmelerine ilişkin ampirik bilgiler oluşturuyor. Olguyu, T. More'a, Companella'ya hatta Antik Yunan'a kadar götürülenler bulursa da, yoğun bir şekilde son on yılda karşılaşılmıştır. Özellikle Türkiye için bu süre çok daha kısadır. Beş altı yıl öncesinde hemen hiçbir çevrenin gündeminde bulunmamaktaydı. Ancak şu anda konuyla yakından ilgilenenler de dahil, sayısını hiç kimsenin bilemediği oranda çalışmanın yapılmış bulunması, boyutlarını anlatmaya yeterlidir.

Küreselleşme ile ilgili olarak, bir grup insan kabullenmeyi, bir başka grup ise, toptan reddetmeyi tercih ediyor. Birinciler küreselleşmenin kaçınılmaz ve karşı koyulamaz olduğunu; ve aynı zamanda dünyadaki her türlü sorunun üstesinden gelebilecek karaktere sahip olduğunu düşünmektedir. İkinciler ise dünyadaki her türlü bunalımın sebebi olarak gördükleri kapitalizmin süper şeklinin küreselleşme olduğunu ve yine kapitalizmin düştüğü krizden kurtulmak için yeni bir emperyalizm yaratıldığını iddia etmektedirler.

Hangi açıdan bakılırsa bakılsın bütün sosyal teoricienler – Marksistler, dünya sistemleri teorisi taraftarları, fonksiyonalistler, Weberciler ve pek çok başka çağdaş teorisyenler–günümüzün baskın karakterli eğilimi olduğu noktasında birleşiyorlar. Önemli modern ve postmodern teorilerde küreselleşme zamanımızın dikkat çekici konusu olarak ele alınmaktadır.¹

¹ KELLNER, Douglas; "Globalisation and Postmodern Turn", Alındığı Tarih: 15.12.2000, e-posta: www.gseis.ucla.edu/courses/ed253a/dk/GLOBPM.htm

I. KÜRESELLEŞMENİN ARKA PLANI: SÜREÇLER VE GÜÇLER

A. Süreç Olarak Küreselleşme

Küresel (global) kavramının ilk izleri, Platon'a kadar götürülebilir. Onun "ideal devlet/site devleti" yaklaşımı temel teşkil edebilir. Bu yaklaşımın devamı sayılabilecek More ve Compenella'da da fikrin nüvesi bulunmaktadır. Thomas More, "Utopia"sında küresel tekbiçimciliğin haberini veriyor gibidir: "Bir ütopya şehrini bilen hepsini bilir. Çünkü bölge özellikleri haricinde bütün şehirler birbirine benzer. Temelde küresel bir çerçevede değerlendirilebilirse de, More ve Compenella'nın tek dünya devleti, sosyalist yaklaşımın başvuru kaynağı olmaktan ileriye gidememiştir."²

Terim, daha çok son on yıl içinde "bu küreselleşme fenomeni" şeklinde sıfat olarak, ekonomilerin ve milletlerin bağımsızlığı anlamında kullanılmaktadır.³ Bu fenomen, deprem veya sel gibi bir doğa olayı değildir. Daha çok, insan faktörünün önemli olduğu, belirleyici konumunda bulunduğu bir olgudur. Sık sık değişik gazeteci ve yazarlar tarafından, dünyada ard arda gelen değişimleri açıklamak için kullanılan küreselleşme, büyük oranda belirli ekonomik gelişmeleri izah etmek anlamında ele alınmaktadır. Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD)'nin bir yayına göre, terim ilk kez, Theodore Levit tarafından "Piyasaların Küreselleşmesi" şeklinde kullanıldı.⁴ Levit, uluslar arası ekonomide hızlı ve büyük bir şekilde mal, hizmet, sermaye ve teknolojinin üretim, tüketim ve yatırımını kapsayan, son yirmi yılda meydana gelmiş olan büyük değişimleri karakterize etmek için kullandı.⁵

II. Dünya Savaşı sonrasındaki Wastfalya Barışıyla oluşan teritoryal (çevre) devletlerin dünyasını, milletlerarası finans ve para krizleri ve iletişimle etkisini arttıran radikal hareketler temelden değiştirmiştir. Ulaşım ve iletişim teknolojisindeki devrim niteliğindeki değişimler sayesinde ve yine bu sektörde

² GÜRLEK, Serhat; "Küreselleşme ve Milli Devletin Geleceği Bağlamında Türk Milliyetçiliğini Yeniden Düşünmek", Türkiye ve Siyaset, Özel Sayı, Kasım Aralık 2001, s.27-41

³ RAGHAVAN, Chakravarthi; "What is Globalisation" The Developing Monitor of North-South, e-posta:suns@igc.org Alındığı Tarih: 15.12.2000 s.1

⁴ KANTROW, A.M.; "Sunrise-Sunset which changes the Mhytos of the Industrial Becoming Old", New York, John Wiley and his sons, 1985, s.53

⁵ LEVIT, Theodore;"The Globalisation of Markets", Harvard Business Review 61(3), May-June 1983, s.92-102

meydana gelen hızlı maliyet düşüşleriyle bireyler, gruplar, toplumsal aktörler veya şirketler arasındaki milletler ötesi etkileşim ağırlık kazanmaya başlamıştır. Bu etkileşimlerle birlikte, “milletlerarası mal mübadelesi, yabancı ülkelere yapılan doğrudan yatırım, çok milletli teşkilatlanmış ürünler, araştırma-geliştirme veya sermayenin serbest dolaşımı gibi yeni şebeke ve bağlantılar oluşmuştur.”⁶

Merkezi planlama ekonomilerinin çöküşü ile birlikte, kapitalizm, dünyada daha fazla genişleme imkanı bulmuştur. Gelişmeler karşısında, Çin gibi ülkeler bile, “Sosyal Pazar Ekonomisi” deyimini kullanmak durumunda kalmışlardır. Bu gelişmelerle birlikte, küreselleşme, kapitalizmin dünya çapında genişlemesi anlamında kullanılmaya başlanmıştır.⁷

Küreselleşmeyi sömürgecilikle başlatanlar da vardır. Thomas Khocherry meseleyi bu boyutuyla şöyle izah etmektedir: ”16. Yüzyılda Avrupa’da hızlı bir nüfus artışı sonucu başka kıtalara göç eden Avrupalılar, gittikleri yerlerdeki yerli insanları zorla köle haline dönüştürdüler. Toprakları istila edip, kaynakları sömürdüler ve zenginlik sağladılar. 20.yüzyılda dünya, siyasal hürriyet için insanların ayaklanması şahit oldu. Sonraki dönemlerde özgürlüğe rağmen, çok uluslu şirketler (ÇUŞ) ve ulus ötesi şirketler(UÖŞ) sömürgeciliğin devam etmesine yardımcı oldu. Yeni hür üçüncü dünya ülkelerinin zengin ve kural koyan sınıfı, kendi menfaatleri için çok uluslu şirketlerin yanında yer aldılar. Bu sayede yine yerli insanlar en ağır darbeyi gördü. Sonuç olarak BM’nin bir çalışmasına göre bugün dünya insanların %20 azınlığını oluşturan Kuzeyliler dünyanın toplam milli ürünlerinin %82,7’sinin, dünya ticaretinin %81,2’sinin, dünya ticari borç vermenin %94,6’sının , bütün yerli yatırımın %80,5’inin , bütün yerli tasarrufların %80,6’sının, bütün araştırma geliştirmenin %94’ünün sahibidirlere. Bu daha çok sermaye birikimi tesis etme ve merkezileştirme anlamına geliyor. Kuzeyin %20 yi oluşturan insanı, Güneyin %80 i oluşturan insanının elinde bulunan %10’luk %20’lik zenginliği bile alıp götürmek için daha iyi yerleşmeye çalışmaktadır. Gerçek merkez G7 ülkeleri olup, gayet tabii ki ABD merkezin gerçek merkezidir. Onlar zenginlikleri ve ordularının gücünü kullanmaktadırlar. Çevre ve insanların büyük bir çoğunluğunun tüketiminden çok fazla kar sağlamak noktasında daha iyi bir durumda yer almaktadırlar.

⁶ KAISER, Karl; “Demokrasi Sorunu Olarak Küreselleşme”, (Çev. Feridun TİMUR), Türkiye ve Siyaset, Sayı:4, Eylül-Ekim 2001, s.88-94

⁷ RAGHAVAN, Chakravarthi; a.g.m., s.2

Bütün geriye kalanlar çevredir. Böylece büyük bir çoğunluğun çevreleştirilmesi küreselleşmenin bir diğer yönüdür.”⁸

B. Küreselleşmenin İtici Güçleri

Küreselleşmeyi sürükleyici iki tür güç bulunmaktadır. Bunlardan birincisi teknolojik boyutlu, diğeri ekonomik boyutludur. Elektronikte ve haberleşme alanındaki devrim niteliğindeki değişmelerle birlikte bilgi hiçbir ortamda kapalı kalmamakta ve dünya gün geçtikçe küçülmektedir. Ulusal sınırlar, küresel ekonomik gelişmelerle zorlanmaktadır. Değişik ürünler, sermaye ve hizmetlerin önemli bir kesimi, dünyada rahatça dolaşabilmektedir. Küreselleşen sermaye hareketleri, bütünleşen sermaye piyasaları, küreselleşmenin en önemli boyutu haline gelmiştir.⁹

Küresel sistemin tayin edici faktörleri de diyebileceğimiz motor güçlerini iki ayrı başlık halinde ayrıntılı olarak şu şekilde ele alabiliriz:

1. Küreselleşmenin Ekonomik Boyutlu İtici Güçleri:

Yeni dünya düzeninin patronu konumundaki çok uluslu şirketler tarafından her ülke bir “Pazar” olarak algılanmaktadır. Her fert onlar için bir “müşteri”dir. Dünyadaki bütün ülkelerin fertlerini kapsama alanlarına dahil etmek küresel projeleri olmuştur. Çok uluslu şirketler bu projeleri ile farklı milletlerin “ulusal projeleri” ile çatışmaktadır. Bu çelişkili durum ile de “milli kimlik krizi” meydana gelmektedir. Çünkü, çok uluslu şirketler, küresel kültür özelliklerine sahip olmanın, dünya vatandaşlarına kendi ürünlerini satın almaları noktasında, milli kimlik ve milli kültürlerinden farklı bir durum kazandırdığını düşünmektedirler. Yani ürünlerini küreselleşme sayesinde daha kolay pazarlayabilecekleri kanaatine sahiptirler.¹⁰

OECD(Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı)’nın eski başkanı ve Eski Kanada Ticaret Bakanı Sylvia Ostrey’in şu sözleri küreselleşmenin en önemli faktörlerini açıkça ifade etmektedir: “Küreselleşmenin temel faktörü ulusötesi teşebbüstür. İkinci sürükleyici güç bilgi ve iletişim teknolojisinde devrimdir. Küreselleşen dünyada, ayrıntılı işlenmiş ürün ve hizmetlerde,

⁸ KHOCHERRY, Thomas; “ Globalisation Needs Deeper Understanding”, Alındığı Tarih :25.12.2000, e-posta:nff@md2.usnl.net.in

⁹ DEMİR, Yusuf; “ Küreselleşme ve Tartıma Etkileri”, Omüdergi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Öğretim Üyeleri Derneği Yayınları, Samsun, Mayıs-Temmuz 2001, s.8-9

¹⁰ EROĞLU, Feyzullah;” Küreselleşme Süreci ve Kimlik Krizi”, Türk Yurdu, Mart-Mayıs 1999, Cilt:19, Sayı:139-141, s.149-150

ulusötesi teşebbüsler arasında rekabet, sistemler arasında da rekabet demektir. Uluslararası ekonomide küresel şirket rekabeti, aynı yerleşmiş kurallar altında rekabet etmek oluyor – yani farklı ülkelerde aynı yerleşmiş kurallar söz konusudur.”¹¹

Çok uluslu ve ulus ötesi şirketlerin tamamına yakını G7 denilen Kuzeyli ülkelere mensuptur. Bu şirketler dünya menfaati adını verdikleri Kuzeyin istek ve çıkarlarını paravan şirketleri, ortakları aracılığıyla oluşturdukları lobi faaliyetleriyle az gelişmiş ülkelere dikte ettirmektedirler. Kuzeyin elde etmiş olduğu ayrıcalıkları devam ettirip, yenilerini elde etmenin hesabı içerisine girmektedirler.

MAI adı verilen çok taraflı yatırım anlaşmaları ile çok uluslu şirketlerin önünde bulunan engeller ortadan kaldırılmıştır. Sermaye akışkanlığının teminiyle çok uluslu şirketlerin milli devletlerin müdahalesinden kurtarıldığı söylenmiştir.¹² Ancak büyük devletler bu kuralı kendileri için yok saymaktadırlar. Kendi devletleri konusunda ulus devletin sona erdirilmesi diye bir durum söz konusu değildir.

Mal ve hizmet ticaretinden çok para akışı, ulusötesi ekonomiyi şekillendiren başlıca olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Egemen ulusal devletlerin para ve maliye politikalarının, ulusaşırı para ve sermaye piyasalarını etkin bir şekilde biçimlendirmekten çok uzak olduklarını savunan P. Drucker bu hususta şunları ifade ediyor: “ Geleneksel üretim faktörleri, olan toprak ve emek uluslararası ekonomide, giderek daha büyük oranda, ikincil duruma düşmektedir. Artık para da dünya piyasasında, ulusaşırı bir nitelik kazandığı ve herkesçe elde edilebilir hale geldiği için, tek bir ülkeye rekabet avantajı sağlayacak bir üretim faktörü olmaktan çıkmıştır. Döviz kurları, ancak kısa süreler içinde önem taşımaktadır. Yönetim, üretimin belirleyici faktörü olma niteliğini kazanmıştır. Rekabet alanında bulunan noktanın değerlendirilmesi, yönetimi temel almalıdır. Ulusötesi ekonomideki amaç “kâr maksimizasyonu” değildir. “Pazar maksimizasyonu”dur. Ticaret de giderek daha büyük oranda yatırıma izlemektedir. Aslında, ticaret yatırımın bir fonksiyonu haline gelmektedir.”¹³

¹¹ RAGHAVAN, Chakravarthi; a.g.m., s.4

¹² KAZGAN, Gülten; Küreselleşme ve Ulus Devlet-Yeni Ekonomik Düzen, İstanbul, 2000, s.52

¹³ DRUCKER, Peter; Yeni Gerçekler (Çev. Birtane KARANAKÇI), Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2000, s. 117-118

Dünya ekonomisini yönlendiren ve denetimi elinde bulunduran dev şirketler ve uluslararası kuruluşlar, zamanla dünyadaki siyaseti de kontrolleri altında tutmaya başlamışlardır.¹⁴ Aynı şirketler, küçük şirketleri sürekli olarak yutuyorlar ve dünya piyasalarında tekelleşmeyi doğuruyorlar. Dünyadaki en büyük 100 kuruluşun geliri dünya nüfusunun ilk %20'sini oluşturan fakirlerin gelirinin iki katına ulaşıyor.

2. İtici Güç Olarak Teknolojik İlerlemeler:

Ulaştırma teknolojisinde, bilgi - iletişim teknolojisinde sağlanan gelişmeler ve onunla fikirlerin ve dünyadaki bilgilerin nakledilmesi, bu sürece katkıda bulunmuş ve yardım etmiştir. Kâr arttırımı ve sermaye birikimi objektivitelerinde dünyanın temel şirketleri - çoğunlukla Kuzey Amerika ve Avrupa merkezli, hatta Uzak Doğu'da Japonya merkezli - globalleşme sürecinde yani dünya ekonomisini ulusötesileştirmek için kendi hükümetleri üzerine baskı kurmaktadır.¹⁵

Ulaşım ve iletişim teknolojilerindeki devrim sayılabacak değişimler sayesinde ve yine bu sektörde ortaya çıkan maliyet düşüşleriyle bireyler, guruplar, toplumsal aktörler veya şirketler arasındaki milletler ötesi etkileşim, sürekli artış kaydetmektedir.¹⁶ İletişim teknolojilerinin kıyas kabul etmez bir hızda gelişmesi, "sözelimi Kanada'daki bir işadaminin Avustralya borsasında anında işlem yapabilmesine imkan tanımış, bu da finansal piyasaların tarihte hiç olmadığı kadar etkin hale gelmesi sonucunu doğurmuştur. Buna bağlı olarak dövizin el değiştirme hacmi de çok yüksek düzeylere ulaşmıştır. Uluslararası sermaye piyasalarında bir günde el değiştiren döviz tutarı 1,5 trilyon dolardır. Bu miktar, dünya mal ve hizmet ticaretinin yaklaşık 50 katı kadardır".¹⁷

Elektronik iletişimin yeni teknolojileri, enformasyona erişimi , medya ve internet vasıtasıyla , çok büyük oranda değiştirdi. Bilgiler fiilen aynı kullanıcının hizmetine sunulmakta ve onlara her geçen gün herkes tarafından sınırlama olmaksızın erişilebilmektedir. Böylece bireyler, guruplar, şirketler ve bütün toplumlar, bugüne kadar, hiç görülmemiş tarzda şebekeleşmektedir.

¹⁴ ULAGAY, Osman; Küreselleşme Korkusu, Timaş Yay., İstanbul, 2001, s.33-35

¹⁵ RAGHAVAN, Chakravarthi; a.g.m., s.3

¹⁶ KAISER, Kari; a.g.m., s.88

¹⁷ YILDIRIM, Zekeriya; " Türkiye Dünyanın Neresinde?", Açık Oturum, İktisat Dergisi, Temmuz 1998, Sayı:380, s.136

II. KÜRESELLEŞME: KAVRAM VE TANIM

Küreselleşme sosyal bilimlerin her dalında yaygın kullanılan bir kavram olmakla beraber genellikle bir durumdan daha çok bir akımı veya bir zihniyeti ima eder hale getirilmiştir.¹⁸

Küreselleşme düşünceleri, kavramın kullanılma maksatlarına göre yerleşti ve sürecin evrimi aşırı bir şekilde değişme fikriyle açıklandı. Bazıları için, küreselleşme kapitalizmin gücünü temsil ederken, bazıları için de dünyanın batılılaşmasını ifade etmektedir. Bazıları küreselleşmenin yoğunluk ve artan melezleşmeyle birlikte heterojenite yarattığını düşünürken, bir diğer grup homojeniteyi arttırdığını düşünmektedir. Devlet harici sosyal organizasyonlar küreselleşmeyi, çevre hareketi, demokratikleşme ve insanileştirme gibi pozitif sosyal gayeleri sağlayacak kaldıraç olarak görürken, iş adamları için artan kar ve güç stratejisi ve hükümetler için çok sık olarak devlet gücünde artış sağlamanın yerine kullanılmaktadır. Küreselleşme terimi aynı zamanda çağdaş sosyal teorinin merkezi çatışma ve tartışma konularından olmaktadır. Yirminci yüzyılın son on yılından beri, teknolojik yeniliğin ve global yeniden yapılanmanın en önemli süreci vuku bulmaktadır. Teknokapitalizmin yeni düzeyi, "büyük transformasyon"un temel yeniden yapılanması ve dünya ekonomisi, politikası ve küreselleşmenin anahtar kelimesi olan kültürden oluşmaktadır.¹⁹

Küreselleşme, kavram olarak dünyanın küçülmesi ve dünyanın bir bütün olarak, algılanılmasının artışı olarak tanımlanmaktadır. "Bugünden bakıldığında kavramın açılımları içinde yer alabilecek süreç ve eylemlerin birkaç yüzyıldır devam ettiği görülmektedir. Ancak, bütün bunlara rağmen, küreselleşme tartışmalarının temel odağı günümüz göndermelidir. Waters da, üçüncü bin yılda sosyal değişmeyi açıklayacak anahtar kavram olarak küreselleşmenin öne çıkacağını belirtmektedir. Ne var ki küreselleşmenin ulaşılacak hedef olarak görülmesi ve dünyanın tek bir yer haline geleceğinin kabul edilmesi teknolojik aklın kendiliğinden hiçbir ön kabul olmaksızın amacına ulaşacağını varsaymaktan öteye gitmeyecektir."²⁰

¹⁸ KEYMAN, E. Fuat – SARIBAY, A. Yaşar; Küreselleşme, Sivil Toplum ve İslam, Vadi Yay., İstanbul, 1998, s.7

¹⁹ KELLNER, Douglas; a.g.m., s.2

²⁰ ASLANOĞLU, Rana; Kent, Kimlik ve Küreselleşme, Bursa 1998, s.124-125

Genel olarak kültürel, iktisadî, ve siyasî alanlarda uluslararasılaşma ve yeniden yapılanma olarak tanımlanabilecek küreselleşmeyi belli başlı görüş sahiplerine göre de izah edebiliriz:

Gencay Şayian küreselleşmeyi, pazarın egemenliği, devletin küçülmesi ve özelleştirme, uluslararasılaşmış sermayenin sınırsız hareketi biçiminde tanımlamaktadır. O, ayrıca küreselleşmenin yeniden yapılanmanın hegemonyacı düşünce düzeninin örnekleri arasında sayılabileceğini ifade etmektedir.²¹

Wood'a göre küreselleşme, kapitalizmin evrenselleşmesi sürecidir.²²

Fuat Keyman'a göre küreselleşme ile kastedilen veya betimlenen "durum" çok net bir görünüme sahip değildir. Kavram bazen dünya toplumlarının birbirine benzeme süreçlerini, buna bağlı olarak tek bir global kültürün ortaya çıkmasını, bazen de toplumların, toplulukların ve kimliklerin kendi farklılıklarını ifade etme ve tanımlama sürecinde kullanılabilir. Küreselleşme, birbirine benzeyen toplumlardan oluşan ya da toplumların ortaya çıkardığı bir global kültür ve toplulukların kendi farklılıklarını ifade etme ve tanımlama süreçleridir. Bu iki nitelikte, yani küreselleşen kültürel yapılar ile farklılıkları, yerelliği ve tikelliği yaşama geçiren kültürel pratiklerin eş zamanlılığı, beraberliği ve birbirlerini tamamlayıcılığı küreselleşmenin tam da kendisidir. Küreselleşme, bu anlamda, sosyal hayat içinde "yeni bir durumu" simgeler.²³

Rana ASLANOĞLU'na göre küreselleşme kültürel bir karışım alanıdır. Aslanoğlu, küreselleşmeye bakışını şu şekilde ifade eder: "Modernite projesinin krizi ve aynı zamanda bu krizi açacak mekanizmaların ne olacağı üzerinde hem ulusal hem de global ilişkilerde bir fikir birliğinin, bir toplumsal sözleşmenin olmaması, Antonio Gramsci'nin deyimiyle eskinin ölmekte olduğu fakat yeninin doğmadığı bir durumun sosyal hayatı tanımlaması da küreselleşme olarak değerlendirilmektedir".²⁴

Alain Touraine, dünyanın bir tür geriye dönüş yaşadığını düşünmektedir. Ona göre güçlülerle halk ayrı evrenlerde yaşamaktadır. Fetih yapan savaşçılar bir tarafta, sıradan insanlarsa bundan ayrı, kapalı yerel bir toplumda yer

²¹ ŞAYLAN, Gencay; Değişim, Küreselleşme ve Devletin Yeni İşlevi, İmge Kitabevi, Ankara, 1995, s.208

²² WOOD, E. M.; "Globalisation or Globaloney", Monthly Review, January 1998, s.6-7, zikreden: A.Tonak, Küreselleşme İmge Kitabevi, Ankara 2000.

²³ KEYMAN, E. Fuat - SARIBAY, A. Yaşar; a.g.e., s.9-10

²⁴ ASLANOĞLU, Rana; a.g.e., s.126

almaktadır. Yani zengin olan Kuzey iktidarın egemenliğinden başka bir şey düşünmezken, fakir olan Güney yitik kimliğinin endişesindedir.²⁵

Anthony Giddens ise, küreselleşmeyi modernliğin sonucu olarak görmektedir. O, küreselleşmeyi zaman ile mekan arasındaki yakın ilişki ile izah etmektedir.²⁶

III. KÜRESELLEŞME: SORULAR VE SORUNLAR

Dünyayı derinden etkileyen bir süreci nitelendiren “küreselleşme”ye karşı farklı tavırlar alınmıştır. Sürecin tanımlanmasından itibaren temel varsayımlara dayalı olmak üzere kabul, ret ve şüpheci tavırlardan bahsedilebilir. Went, küreselleşme ile ilgili üç tavrı olduğunu belirtmiştir²⁷:

Birinci Tavrı: Mutlak küreselleşmeci tavrı, ki bu tavra göre küreselleşme, her şeyi değiştiren, kaçınılmaz, tartışma götürmez ve kesinlik kazanmış bir eğilimdir. Bu eğilim karşısında özellikle ulus-devletlerin ve sendikaların yapabilecekleri pek bir şey yoktur.

İkinci Tavrı: Birinci tavra reaksiyon olarak gelişen ikinci tavra göre ise, küreselleşme denilen süreç, dünya ekonomisinde ilk kez yaşanan bir gelişme olmadığı gibi, tarihi görelilik açısından bakıldığında önemi ve sonuçları itibarıyla da bir yenilik arz etmemektedir. Bu kamptaki bazı yazarlar, ayrıca küreselleşme kategorisinin açıklayıcılığından çok, ideolojik yanının ağırlık kazandığı görüşünü savunurlar.

Üçüncü Tavrı: İlk iki tavra mesafeli olan bu yaklaşım, küreselleşmenin bir abartma olduğu görüşüne sahiptir. Özellikle Hirst ve Thompson dünya ekonomisindeki değişme eğilimlerinin kurumsal ve işlevsel önemli sonuçları olabileceğini teslim etmekle birlikte, dünya ekonomisinin küreselleşmiş değil, üç kutuplu uluslararasılaşmış bir yapı olarak görülmesi gerektiğini ileri sürmektedir.

Teknoloji, global kültüre imkan ve fırsatlar yarattı. İnternet, belgegeçer makinaları, uydular ve kablolu TV, ulusal kültürel sınırları silip süpürmektedir.

²⁵ TOURAINE, Alain; Modernliğin Eleştirisi (Çev. Hülya TUFAN), Yapı Kredi Yay., İstanbul, 2000, s.17-18

²⁶ GIDDENS, Anthony; Modernliğin Sonuçları, (Çev.Ersin Kuşdil), Ayrıntı Yay., İstanbul, 1998,s.25-28

²⁷ TONAK,E.Ahmet;”Çok Taraflı Yatırım Anlaşmasının Bağlamı:Küreselleşme ve Yabancı Sermaye”, Küreselleşme, Emperyalizm, Yerelcilik, İşçi Sınıfı, İmgë Kitabevi, Ankara,2000, s.29

Global boyutlu firmalar, nerede yaşarlarsa yaşasınlar sıradan vatandaşların anlayışlarını ve rüyalarını şekillendirmektedirler. Böylelikle, yerel kültürler, kaçınılmaz surette, global tüketim kültürünün kurbanı olmaktadır.²⁸

Küreselleşmenin hüküm sürdüğü bir dünyada, insanların öğrenme imkanları ve toplumların birbirini etkileme şansları fazlasıyla söz konusu olabilmektedir. Yazılı, görüntülü ve sesli basın kuruluşlarının sayısının ve gücünün artmasıyla, bilgilendirme hürriyetine yardım, iktidar sahiplerinin çok serbest bir şekilde topluma karşı sorumluluk dışı tavır ve davranışlarda bulunamaması gibi olumlu değişimler meydana gelebilmektedir.

Ancak, milli kültür değerlerinde aşınmalar meydana gelmesi, hassasiyetin kaybı, yabancılaşma, duyarlılığını kaybetme ve meseleler karşısında ilgisiz kalma gibi toplum yapısında olumsuz etkiler de yapabilmektedir.

Marshall Mc Luhan, bu değişim sürecini “küresel köy” kavramıyla izah etmektedir. Ona göre, bilgilendirme artışıyla dünya küçülmüştür.²⁹ Waters, aynı süreçle, bireylerin kendi yakın çevresinin uzağında olan dünyanın farkına varması ve ayrıca sosyal, ekonomik ve kültürel düzenlemeler içinde coğrafyanın etkisinin giderek azaldığını düşünmektedir.³⁰ Aynı durumu, Harvey de zamanın kısalması ve mekanın küçülerek sıkışması olarak açıklamaktadır. Ulaşım imkanlarının artmasıyla zaman mekan üzerinde egemen bir konuma geçmektedir.³¹

Küreselleşme ile birlikte iktisadî sahada en önemli unsur tüketim olmuştur. Dolayısıyla da müşteri odaklı yönetim ve pazarlama yöntemleri hakim duruma gelmiştir. İnsanlar sadece bu yönleriyle “değerli” olacaklardır. Küresel kültür, en belirgin anlamıyla tüketim kültürüdür. Küreselleşme, “milli kimlikleri” zorlayarak, bireylerde kimlik krizi yaratmaktadır. Yine küreselleşme, milli kimliklerde meydana getirdiği tahribatlarla, bazı alt kültür sistemlerine ait kimliklerin ön plana çıkarılmasında çok büyük bir pay sahibi olmuştur.³² Bu durum da özellikle az gelişmiş toplumlarda ulus devletin varlığını tehdit etmektedir.

²⁸ “Globalization and Culture”, <http://www.globalpolicy.org/globaliz/cultural/index.htm>
Alındığı Tarih:12.03.2002

²⁹ LUHAN, Marshall Mc.; Understanding Media, London, Routledge,1964, s.184, ZikredemR. Aslanoğlu, Kent-Kimlik-Küreselleşme, s.138

³⁰ WATERS, Malcolm; Globalization, (Zikreden: Rana Aslanoğlu, Kent, Kimlik , Küreselleşme, Bursa, 1998)New York, Routledge; 1995, s.3

³¹ HARVEY, David; The Condition of Postmodernity, Oxford:Blackwell, 1989, s.213

³² EROĞLU, Feyzullah; aynı makale, s.149-151

Küreselleşmenin motor gücünü teşkil eden çok uluslu şirketler, devletlerin egemenlik haklarını hiçe saymaktadırlar. Ulus devletlerin otoritelerini sarsmaktadırlar. Bu da toplumlara kültürel kolonileşme korkusu vermektedir.³³

Küreselleşme ile birlikte artan iletişim, sosyal münasebetleri sanal ortama çekmeye başlamıştır. Gerçek ve yüz yüze ilişkilerin yerini "sanal" ilişkiler almıştır. Zaten daha öncesinden yalnızlaşmış olan birey, görmediği, tanımadığı insanlarla, kablolu ortamda konuşma ihtiyacı duymaktadır. Ayrıca yine sanal ortamlarda kişilik hakları daha yaygın ve gayri ahlaki olarak tehditle karşı karşıya bulunmaktadır.

Küreselleşme ile birlikte medya emperyalizmi ve kültür emperyalizmi, Kuzeyli ülkeler menfaatine yaygınlaşmıştır. Elektronik sömürgecilik bu dönemde hüküm sürmeye başlamıştır. Bilimsel, ekonomik, kültürel ve politik kısacası hayatın her sahasında merkeze bağlılık ve bağımlılık bütün çevreye daha kolay bir şekilde telkin edilir olmuştur. Bunun kaçınılmaz bir yol olduğu izah edilmeye başlanmıştır.³⁴

Çalışma hayatında GATT'a bütün üye devletler imza atmıştır. Ancak atılan imzaya uyma zorunluluğu Kuzeyli devletler için sanki hiç yokmuş gibi bir görüntü arzemiştir. İndirim uygulamaları çok taraflı değil de tek taraflıymış gibi görünmektedir. Kendileri indirmekle yükümlü oldukları gümrük tarifelerini değiştirmeye hiç yanaşmamaktadır. Böylece global krizler çıkmakta ve dolayısıyla işsizlik oranı artmaktadır. Uzak Doğu ülkelerinin ekonomisini çöktürmek için Kuzeyli devletler hep birlikte çabalamışlardır. Neticede çıkan krizden yine gelişmekte olan devletler birinci dereceden etkilenen ülkeler olmuşlardır.

Küreselleşme olgusuyla birlikte zihinleri meşgul eden sorunlar , çeşitli endişelerle harekete geçen soruları tartışmaya açıyor. P.Hirst ve G.Thompson, küreselleşme ile ilgili en sık sorulan sekiz soruyu şöyle sıralıyorlar³⁵:

1. Küreselleşme yeni mi?

³³ EHRUREICH, Hugo; "The Globalisation Paradox", Financial Times, December21,2000, e-posta: <http://www.globalpolicy.org/globaliz/cultural/0012pdx.htm> Alındığı tarih: 12.03.2002, s.1

³⁴ "İletişim Çalışmaları ve Enformasyon Akışı"; e-posta: <http://araf.net/dergi/suno/sp2oozdemir/bolum1.shtml>. Alındığı tarih:12.03.2002

³⁵ HIRST, Paul- THOMPSON, Grahame; Küreselleşme Sorgulanıyor (Çev. Ç.Erdem, E.Yücel), Dost Kitabevi, Ankara,1998, s.8-25

2. Sermaye hareketliliği, işler ve yaşam standartları için bir tehlike mi?

3. Üçüncü Dünya rekabeti, Birinci Dünyadaki iş imkanlarını yok ediyor mu? Yeni endüstrileşen ülkelerde ücretler düşük kalmak zorunda mı?

4. Dünya üretim ve ticaretine Çok Uluslu Şirketler mi hakim? Bu şirketler Ulusötesi Şirketlere dönüşüp Ulusal bağılıklarını bırakıyorlar mı?

5. Uluslararası Finans Piyasaları Ulusal Para ve Maliye Politikalarını belirliyor mu?

6. Küreselleşme Gelişmiş Ülkelerde Ücretleri ve Sosyal Yardımları Azaltacak mı?

7. Şu anda dünya ekonomisi yönetilemez durumda mıdır? Küresel Piyasa Güçleri farklı Ulusal Yönetişim Projelerini kaçınılmaz olarak etkileyip yıkacak mıdır?

Şüphesiz, toplumların halen içinde buldukları sosyal, ekonomik, teknolojik ve siyasal konum ve özellikleri ile ilişkili olarak bu soru ve sorunları artırmak mümkündür. Küreselleşmenin sorun olarak önem arzeden sosyal, kültürel, iktisadî ve siyasî sonuçları bulunmaktadır. Sosyal olarak, dünyanın küçülmesi gerçeği ile birlikte, insanları giderek daha çok münasebette bulunmaya zorlayan durumu da içeren, insan ve grupların “açık-konuşmacılar ve ortaklar topluluğu” olduğu olgular ile karşılaşılmaktadır.³⁶

R. Robertson, küreselleşmenin modernliğin sonucu olmadığını düşünmektedir. Ayrıca küreselleşmenin dünyada medeniyet, toplum, ırk, din ve birey düzeyinde bir bilinç yükselişi olduğunu ifade etmektedir.³⁷ G.H. Von Wright da, ulus devletin “ulusaşırı güçler” tarafından aşındırıldığını ifade etmektedir. David Harvey’in işaret ettiği “zaman-mekan kenetlenmesi” ile ekonomi – daha doğrusu sermaye – hızlı hareket ediyor. Seyahat zamanı kısalıyor, hatta sifıra indirmeye, yeni bir niteliğe büründürülmeye çalışılıyor. Bu durum, mekan ile ilgili kısıtlamaların tümünden ortadan kaldırılmasına, daha doğrusu, “yerçekiminin hepten alt edilmesine” yol açacaktır. Elektronik

³⁶ BOURRICAUD, François; “Modernity, Universal Reference and the Process of Modernization”, *Patterns of Modernity, Volume:1, The West* içinde, (Zikreden:R.Robertson;“Toplum Kuramı, Kültürel Görecelilik ve Küresellik Sorunu”, Kültür, Küreselleşme ve Dünya Sistemi (Çev. Gülcan Seçkin-Ümit Hüsrev Yolsal), Bilim ve Sanat Yay., Ankara,1998), New York University Press, New York, 1987, s.21-22

³⁷ ROBERTSON, Roland; Küreselleşme:Toplum Kuramı ve Küresel Kültür, (Çev. Ümit Hüsrev Yolsal), Bilim ve Sanat Yay., Ankara, 1999, s.21-22

sinyallerin hızına yakın bir hızla hareket eden ne olursa olsun , pratikte yola çıktığı , yöneldiği ya da transit geçtiği ülkenin kısıtlamalarından özgürdür.³⁸

Siyasi açıdan, modern dünya sistemi küreselleşme olarak izah edilmektedir. Immanuel Wallerstein, modern dünya sistemini kapitalist bir dünya ekonomisi olarak tanımlamaktadır. O, siyasal alanda bir dünya imparatorluğunun tersine ekonomik alanda bir birleşmenin var olduğunu kabul eder. Siyasal bütünleşmeden yoksun oldukları halde bir dünya ekonomisinin kucakladığı siyasal varlıklar tekil bir işbölümü meydana getirirler. Bu siyasal birlik yoksunluğu, dinamik bir toplumsal sistem olarak dünya ekonomisinin güçlü yanlarından biridir. Merkezi denetim olmadığından, ekonomik aktörlerin daha fazla hareket özgürlüğü vardır. Bu hareket özgürlüğü de, onların servet biriktirme ve küresel ölçekte servetlerini geliştirme fırsatlarını güçlendirir.³⁹

IV. SONUÇ

Özellikle yirminci yüzyılın son çeyreğinden itibaren belirgin görüntüleri ile tartışmaya açılan küreselleşme, bir problem alanı olarak gündemin ilk sırasını işgal etmektedir. Tarih boyunca büyük değişim ve dönüşümlerin fert-toplum hayatında ciddi tedirginliklere yol açtığı bilinmektedir. Bugün de içinde yaşanan süreci ortaya çıkaran faktörler, kontrol eden güçler, yönelebileceği istikamet ve farklı sosyo-ekonomik yapılarda doğabilecek değişmelerle ilgili endişelerin yoğunlaştığı görülmektedir.

Ultra liberalleşmeyle birlikte sermayenin yeryüzünde serbest dolaşımı sağlanabilmektedir. Uydu yayını ve internet sayesinde bilgi temini ve bir yerden başka bir yere nakledilmesi çok daha kolay olabilmektedir. Böylelikle toplum ve gurup hayatı daha fazla ve daha kolay kontrol altına alınabilmektedir. Özellikle ekonomik ve teknolojik olarak yön verici konumundaki ülkelerin önceden elde ettikleri avantajlarını daha da ileri boyutlara ulaştırabilmeleri mümkün hale gelmektedir. Bu görüntü dünya kaynaklarının bölüşümü ve kullanımında gelişmekte olan ülke insanlarında kaygının artmasına sebep olmaktadır.

³⁸ BAUMAN, Zygmunt; Küreselleşme-Toplumsal Sonuçları (Çev. A.Yılmaz),Ayrıntı Yay., İstanbul, 1999, s.65-67

³⁹ OKTİK, Nurgün – KÖKALAN, Füsün; “ İmmanuel Wallerstein: Tarihsel Kapitalizmin Analizi Ve Dünya Sistemi”, Doğu Batı Dergisi, Yıl:4, Sayı:17, Kasım-Aralık-Ocak 2001-2002, s.121-130

Siyasi ve kültürel sınırları zorlayan global hayatın taşıdığı belirsizlikler de kaygıları beslemektedir. Milli devlet ve milli kültürlerin geleceği, egemenliğin alacağı şekil, küçülen ve tekdüzeleşen dünyada medeniyetin karşılaşabileceği sorunlar ve daha bir çok problem soru olarak karşımızda duruyor. Bu sorulara verilen farklı cevaplar aynı zamanda küreselleşme diye nitelendirdiğimiz süreç karşısında aldığımız “duruş”u ifade etmektedir. Bir sosyal süreç karşısında farklı duruşları tayin eden tavır alışlar sosyal olayın iki karakteri ile temellenir ve doğaldır. Her sosyal olgunun mekana ve zamana bağlı, tarihin belli bir anını ifade eden beşeri bir olgu olma özelliği vardır. Bundan ötürü küreselleşme olgusu da bir “tercih” sorunu olarak toplumların gündemine taşınmakta, fakat bu tercih toplumların içinde buldukları sosyal, kültürel, ekonomik ve hatta jeopolitik imkanlarla sınırlanmaktadır.

KAYNAKLAR

- ASLANOĞLU, Rana: Kent, Kimlik ve Küreselleşme, Bursa 1998
- BAUMAN, Zygmunt; Küreselleşme-Toplumsal Sonuçları (Çev. A.Yılmaz),Ayrıntı Yay., İstanbul, 1999
- BOURRICAUD, François; “Modernity, Universal Reference and the Process of Modernization”, Patterns of Modernity, Volume:1, The West içinde, New York University Press, New York, 1987, s.21-22
- DEMİR, Yusuf; “Küreselleşme ve Tarıma Etkileri Omüdergi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Öğretim Üyeleri Derneği Yayınları, Samsun, Mayıs-Temmuz 2001, s.8-9
- DRUCKER, Peter; Yeni Gerçekler (Çev. Birtane KARANAKÇI), Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2000
- EHRUREICH, Hugo; “The Globalisation Paradox”, Financial Times, December 21, 2000 e-posta: <http://www.globalpolicy.org/globaliz/cultural/0012pdx.htm> Alındığı tarih: 12.03.2002
- EROĞLU, Feyzullah; “Küreselleşme Süreci ve Kimlik Krizi”, Türk Yurdu, Mart-Mayıs 1999, Cilt:19, Sayı:139-141, s.149-150
- GIDDENS, Anthony; Modernliğin Sonuçları, (Çev.Ersin Kuşdil), Ayrıntı Yay., İstanbul, 1998
- “Globalization and Culture”, <http://www.globalpolicy.org/globaliz/cultural/index.htm> Alındığı Tarih:12.03.2002
- GÜRLEK, Serhat; “ Küreselleşme ve Milli Devletin Geleceği Bağlamında Türk Milliyetçiliğini Yeniden Düşünmek”, Türkiye ve Siyaset, Özel Sayı, Kasım Aralık 2001, s.27-41
- HARVEY, David; The Condition of Postmodernity, Oxford:Blackwell, 1989
- HIRST, Paul- THOMPSON, Grahame; Küreselleşme Sorgulanıyor (Çev. Ç.Erdem, E.Yücel), Dost Kitabevi, Ankara,1998
- “İletişim Çalışmaları ve Enformasyon Akışı”; e-posta: <http://araf.net/dergi/supo/sp2ooozdemir/bolum1.shtml>. Alındığı tarih:12.03.2002

- KAISER, Karl; "Demokrasi Sorunu Olarak Küreselleşme", (Çev. Feridun TİMUR), Türkiye ve Siyaset, Sayı:4, Eylül-Ekim 2001, s.88-94
- KANTROW, A.M.; "Sunrise-Sunset which changes the Mhytos of the Industrial Becoming Old", John Wiley and his sons, New York, 1985, s.53
- KAZGAN, Gülten; Küreselleşme ve Ulus Devlet-Yeni Ekonomik Düzen, İstanbul, 2000
- KELLNER, Douglas; "Globalisation and Postmodern Turn", Alındığı Tarih: 15.12.2000, e-posta: www.gseis.ucla.edu/courses/ed253a/dk/GLOBPM.htm
- KEYMAN, E. Fuat – SARIBAY, A. Yaşar; Küreselleşme, Sivil Toplum ve İslam, Vadi Yay., İstanbul, 1998
- KHOCHERRY, Thomas; " Globalisation Needs Deeper Understanding", Alındığı Tarih :25.12.2000, e-posta:nff@md2.usnl.net.in
- LEVIT, Theodore; "The Globalisation of Markets", Harvard Business Review 61(3), May-June 1983, s.92-102
- LUHAN, Marshall Mc.; Understanding Media, London, Routledge,1964
- RAGHAVAN,Chakravarthi; "What is Globalisation" The Devolving Monitor of North-South , e-posta:suns@igc.org Alındığı Tarih: 15.12.2000
- ROBERTSON, Roland; Küreselleşme:Toplum Kuramı ve Küresel Kültür (Çev. Ümit Hüsrev Yolsal);Bilim-ve-Sanat-Yay.,Ankara,1999
-
- ŞAYLAN, Gencay; Değişim, Küreselleşme ve Devletin Yeni İşlevi,İmge Kitabevi, Ankara, 1995
- TONAK, E.Ahmet; "Çok Taraflı Yatırım Anlaşmasının Bağlamı:Küreselleşme ve Yabancı Sermaye", Küreselleşme, Emperyalizm, Yerelcilik, İşçi Sınıfı, İmge Kitabevi, Ankara,2000
- TOURAINÉ, Alain; Modernliğin Eleştirisi (Çev: Hülya Tufan), Yapı Kredi Yay., İstanbul, 2000.
- ULAGAY, Osman; Küreselleşme Korkusu, Timaş Yay., İstanbul, 2001
- YILDIRIM, Zekeriya; " Türkiye Dünyanın Neresinde?", Açık Oturum, İktisat Dergisi, Temmuz 1998, Sayı:380, s.136
- WATERS, Malcolm; Globalization, New York, Routledge; 1995
- WOOD, E. M.; "Globalisation or Globaloney", Monthly Reviev, Jenuary 1998, s.6-7